

פונדקאית נשואה

הקדמה

נאמנות פונדקאית נשואה שנתעברה בהפריה חוץ גופית
הכשרת הוולד בטענות בלתי שכיחות
נאמנות אשת איש לומר שנתעברה על ידי הזרעה מלאכותית או הפריה חוץ גופית
במציאות של זמנינו - טענה על הזרעה מלאכותית והפריה חוץ גופית היא על "דבר שכיח"
הסתמכות על תיעוד טיפולי פוריות כהוכחה או ריעותא
כשרות הוולד לבוא בקהל ויחוסו
פונדקאות באשת איש - יחוס הוולד
הנהגת האם בעלת הביצית עם בנה בדיני איסור יחוד חיבוק ונישוק
איסור יחוד בילד מאומץ
פונדקאות רק מפנויה או גם מאשת איש
סוף דבר

הקדמה

זכיתי לידידות וקרבה עם ידידי רבי יהודה דרעי זצ"ל, ראב"ד באר שבע. כשהיה מבקר בלוס אנג'לס הוא היה מגיע לשיעורים המתקיימים בביתי ואף משתתף בהם בריתחא דאורייתא, ומעשיר את הלומדים בידיעות ובסברא. בתחילת חודש תמוז תשפ"ד התפרסם פסק הדין האחרון שכתב בנדון "היתר לקהל במי שנולד מפונדקאית אשת איש", שבו דן בנושאים שעסקנו בהם בפרקי המבוא לספרי 'רץ כצבי' פוריות חלק א, ואף הביא דברים שכתבנו שם. משהגיע פסק הדין לידי אמרתי אקום ואשנה פרק זה עם בני החבורה הי"ו, ויהיו הדברים לעילוי נשמתו.

בפני בית הדין הרבני בבאר שבע הופיע זוג נשוי, שביקש להכשיר לבוא בקהל את בנם שנולד באמצעות הליך פונדקאות שנעשה ברחמה של פונדקאית **נשואה**, אשה שומרת תורה ומצוות. לשאלת הדיינים מדוע בחרו להליך הפונדקאות אשת איש ולא אשה לא נשואה [רווקה, גרושה או אלמנה], השיבו בני הזוג: "פעלנו לפי הכללים שעל פיהם הנחה אותנו הרב שלנו, שהיא תהיה אשה שומרת תורה ומצוות, ושתפרוש מבעלה למשך שלושה חודשים, וכך היה". הבעל הצהיר כי הזרע נלקח ממנו בהליך רפואי מבוקר, ואשתו העידה על הליך שאיבת ביציות שעברה. לאחר הפריית הביצית בזרעו של הבעל במעבדה הוחדרה הביצית המופרית לרחמה של הפונדקאית. כל שלבי התהליך נעשו תחת פיקוח רפואי והלכתי קפדני. בפני בית הדין הוצגו כל המסמכים הרפואיים התומכים בטענותיהם.

לאחר הלידה בני הזוג קיבלו את התינוק מהפונדקאית, והוא נרשם כבנם בכל המסמכים הרשמיים. במקביל הם פנו לבית הדין בבקשה להכשיר את התינוק לבוא בקהל, ולקבוע כי הוא בנם לכל דבר ועניין על פי ההלכה.

בנדון זה, עלינו לברר:

- האם הפונדקאית הנשואה נאמנת בטענתה שהרתה בהפריה חוץ גופית, ומדוע שלא נחשוש שנתעברה בביאה כדרך כל הארץ, ואם כך הוולד הוא ממזר.
- האם יש דין ממזרות בהפריה חוץ גופית ברחמה של אשת איש.
- מי הָאָם בפונדקאות - בעלת הביצית, או הפונדקאית שנשאה את הוולד ברחמה וילדה אותו.
- האם על פי הלכה מותר לאשת איש להיות פונדקאית.

נאמנות פונדקאית שנתעברה בהפריה חוץ גופית

בשולחן ערוך (אבן העזר סי' ד סע' כט) נפסק:

אשת איש שאומרת על העוֹבֵר שאינו מבעלה אינה נאמנת לפוסלו. אבל האב שאומר על העוֹבֵר שאינו ממנו, או על אחד מבניו שאינו בנו, נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי.

כלומר, מאחר והבעל נאמן בטענה שהוולד אינו ממנו, ואשה בחזקת אשת איש ואין אנו יודעים ממי נתעברה, הרי שהולכים אחר הכלל "רוב פסולים אצלה" [דהיינו כאשר היא במקום שרוב אנשי העיר יהודים הם "פסולים אצלה"] ולכן הוולד ממזר. אמנם בהמשך אותה הלכה בשו"ע נפסק:

ואם היא אומרת מנכרי או מעבד נתעברתי [וההלכה היא שמן הביאה הזו הוולד אינו ממזר] - הוולד כשר, שאין הבעל יכול להכחישה בזה.

ומעתה יש לברר בנדון שלפנינו, שבעלה של הפונדקאית אומר שהוולד אינו ממנו, והפונדקאית אומרת שנתעברתי מביצית מופרית של אשה אחרת - האם האשה הפונדקאית נאמנת, והוולד כשר לבוא בקהל.

הכשרת הוולד בטענות בלתי שכיחות

בסוגיית הגמרא במסכת יבמות (פ, ב) מובא:

עבד רבא תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדינת הים ואישתהי עד תריסר ירחי שתא, ואכשריה.

ופירש רש"י:

שלא חזר הבעל, וילדה אשתו לסוף שנתה, ואכשריה רבא, דקסבר משתהא הולד אחר גמר צורתו, וזה נשתהא שלושה חודשים, ולא אמרינן לאחר שהלך בעלה נתעברה מאחר.

ומבואר שגם כאשר אשה ילדה י"ב חודשים מאז שבעלה נסע למדינת הים הוולד כשר, ולא אומרים שנתעברה מאדם אחר אלא ממנו, ואף שהדבר כמובן בלתי שכיח שההריון נמשך י"ב חודשים, ודעת בה"ג (הובא בבית יוסף, אבן העזר סי' ד סע' יד) שגם לאחר י"ב חודש הוולד כשר שאנו תולים שהבעל הגיע ממדינת הים לזמן קצר על ידי אמירת שם וחזר.

דין זה נפסק בשולחן ערוך (אבן העזר סי' ד סע' יד):

האשה שהיה בעלה במדינת הים ושהה שם יותר מי"ב חדש, וילדה אחר י"ב חדש, הוולד ממזר, שאין הוולד שווה במעי אמו יותר מי"ב חדש. ויש מי שאומר שאינו בחזקת ממזר. וכיון דפלוגתא הוא, הוי ספק ממזר.

בטעם הלכה זו ביאר הפני יהושע (כתובות ט, א) שאף שאין זה שכיח כלל שאשה תלד לאחר י"ב חודש, אך מכיוון שיש לה חזקת כשרות, והיא טוענת טענת ברי שכן היה, היא נאמנת:

אשה שהלך בעלה למדינת הים וילדה אשתו תוך י"ב חודשים דתלין להכשיר אף הולד, אף על גב דודאי לא שכיח כלל דמשתהי י"ב חודש כדמשמע לישנא דגמרא (יבמות פ, ב) דקאמר הוי עובדא ואישתהי תריסר ירחי שתא, אלמא דדבר חידוש הוא. ובלאו הכי דבר הנראה לעיניים הוא, ואפילו הכי תלין להתיר את הולד, והיינו על כרחך משום דחזקת כשרות אלים טובא. ויתכן יותר לפי מה שכתבתי במקום אחר בתשובה, דהתם נמי מסתמא איירי **כשטוענת ברי**, דאז מצרפים טענת ברי לחזקת כשרות וחזקת היתר, ועדיף טובא מרובא.

ומבואר כי מחמת חזקת הכשרות שיש לאשה ניתן להכשיר את הוולד גם בטענות **בלתי שכיחות**, כגון השתהות עד י"ב חודש. אמנם כאשר הטענות **אינן שכיחות כלל**, כגון כאשר בעלה שהה במידת הים יותר מי"ב חודש, ודאי אין לה נאמנות.

ומעתה יש לדון, האם גם כאשר אשת איש מבקשת להכשיר את הוולד בטענה שנולד בהפריה חוץ גופית, הרי זו טענה לדבר לא שכיח שאין לה נאמנות, או היות וטוענת ברי נאמנת.

נאמנות אשת איש לומר שנתעברה על ידי הזרעה מלאכותית או הפריה חוץ גופית

במסכת חגיגה (יד, ב) הובאו דברי בן זומא כי "בתולה שעיברה" מותרת לכהן גדול "שמה עיברה באמבטי". כלומר, כאשר בתולה נמצאה מעוברת עדיין ניתן לומר שלא נבעלה ולהתירה לכהן גדול, משום שאומרים "שמה נתעברה באמבטי". ופירש רש"י: "כלי שרוחצין בו כל הגוף, ויש לומר שהטיח שם אדם שכבת זרע ונכנס במעיה".

ותמה המשנה למלך (הלכות אישות פט"ו ה"ד) מדוע במקרה של אשה שהלך בעלה למדינת הים ונשתתה יותר מ"ב חודש הוולד ודאי לא מהבעל ובשל כך הוא ממזר ומותר בממזרת "ולא חיישין שמא באמבטי עיברה, שהרי לסברת בן זומא מטעם חששא זו אנו תולין להכשיר אותה לכהן גדול" - ואם כן הוולד לא יהיה אלא **ספק ממזר** שמא התעברה באמבטי, ומספק יהיה אסור להינשא גם לכשרה וגם לממזרת.

ומצאתי בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סימן כז פרק א) שדן האם אשת איש נאמנת לומר שנתעברה **מהזרעה מלאכותית**, ובתוך דבריו תירץ את תמיחת המשנה למלך:

ונלענ"ד ברור דאף אם אין האשה נאסרת בהבאת ש"ז של אַחַר לתוך רחמה, בכל זאת אשת איש שנתברר בבירור שנתעברה שלא על ידי בעלה, נראה ברור שאינה נאמנת לטעון בסתמא שנתעברה ע"י אמבטי או ע"י מזרק, דעד כאן לא אמרינן בחגיגה (יד, ב) דחיישין שמא באמבטי עיברה ונאמנת לומר שלא בא עליה איש אלא משום דבתוליה שעודם בה מסייעים לה שלא בא עליה איש, אבל בעלמא באשת איש שאין בתוליה המסייעים לה אינה נאמנת לטעון שנתעברה באמבטי **שהוא דבר שאינו מצוי**, ואף לא לטעון שנתעברה על ידי מזרק, אלא תלינן שבאו עליה כדרך כל הארץ ונתעברה בזנות מבעילת בועל.

ומבואר בדבריו כי דווקא בתולה שנתעברה נאמנת "שמא נתעברה באמבטי" כי עדיין **בתוליה קיימים** ובכל זאת היא מעוברת, ולכן יתכן לתלות שנתעברה באמבטי. אולם לאשת איש אין נאמנות לטעון שנתעברה באמבטי כי זהו "דבר שאינו מצוי", ומטעם זה גם אינה נאמנת לומר שנתעברה בהזרעה מלאכותית. ולכן רק אם תהיה הוכחה לדבריה היא נאמנת:

כל שאין סיוע זה, כגון באופן שהיא כבר בעולה, או שחזינן שכבר נשרו בתוליה, בזה נראה ברור שכולי עלמא מודו שאינה נאמנת לומר שנתעברה באמבטי, **שהוא דבר דלא שכיח**, ואף לא שנתעברה ע"י מזרק, **בלי הוכחה ברורה ועדות מסייעת לדבריה**. אלא תלינן בדבר המצוי שנתעברה על ידי ביאת איש.

בהמשך דבריו הוסיף הציץ אליעזר, שאין להקשות על כך מפסק השולחן ערוך שאם נשתתה הוולד עד י"ב חודש, שהוא דבר בלתי שכיח, הולד אינו ממזר:

דשם האשה אינה מודה שהעיבור אינו מבעלה או שהבעל טוען שבא עליה, לכן ככהאי גוונא שפיר תלינן, דהא יש בזה תליה ברוב, דהיינו רוב בעילות אחר הבעל. אבל בכאן באופן שבעצמה איננה טוענת שהוא מהבעל, וגם הבעל מודה שאינו ממנו, ורק טוענת שהעיבור בא לה משכבת זרע של אַחַר באופן

של היתר דהיינו ע"י מזרק, בזה שפיר יש לומר דדינא הוא שאינה נאמנת בכך, מכיון שכל אישי העולם אסורים אצלה ותלינן ברובו ככולו האסורים. כלומר, הנאמנות בטענה **בלתי שכיחה** שהוולד נשתהה י"ב חודש, היא רק בגלל שהאשה אומרת שנתעברה מהבעל, ויש לטענה הבלתי שכיחה סיוע מדין "**רוב** בעילות אחר הבעל". מה שאין כן **בהזרעה מלאכותית**, שטוענת שלא נתעברה מבעלה, הרי זה טענה **בדבר שאינו שכיח** נגד "**רוב** פסולים אצלה", ולכן אינה נאמנת, אם לא במקום שיש הוכחה ועדות מסייעת לדבריה.

הציץ אליעזר חזר על דבריו גם בתשובה אחרת (ח"ט סימן נא, קונטרס רפואה במשפחה, פרק ד) בנדון נאמנות אשת איש בטענה שנתעברה **בהפריה חוץ גופית**: אליבא דכולי עלמא, אשת איש שנתעברה שלא מבעלה אינה נאמנת לטעון שנתעברה באמצעות הפריה מלאכותית, ונאסרת על בעלה והולד ממזר.

במציאות של זמנינו - טענה על הזרעה מלאכותית והפריה חוץ גופית היא על "דבר שכיח"

אולם רבי יצחק זילברשטיין, כתב בספרו שיעורי תורה לרופאים (ח"ד סימן רס): באותם מקומות שקיימת אפשרות לתלות שהאשה נתעברה באמצעות הזרעה מלאכותית ודאי שאין לפסול את הוולד, מאחר וישנם פוסקים הסוברים שבזה אין הוולד ממזר ואין האשה נאסרת על בעלה. על כל פנים, יתכן שמאחר ובימינו קיימת תלייה שבאמבטי עיברה, **והוא יותר שכיח משאר תליות**.

ומבואר בדבריו, כי מאחר ובשנים האחרונות, עם התפתחות הרפואה, הפכו טיפולי הפוריות, ובכללן הזרעה מלאכותית והפריה חוץ גופית, לשכיחים [על פי הידוע כיום **קרוב לשישה אחוזים מהתינוקות בישראל** נולדים כתוצאה מתהליך של הפריה חוץ גופית, בנוסף למספר לא ידוע של נולדים מהזרעה מלאכותית] - אשה **נשואה** נאמנת לומר שנתעברה על ידי אדם אחר באמצעות הפריה מלאכותית, כדי להתיר את בנה לבוא בקהל.

הסתמכות על תיעוד טיפולי פוריות כהוכחה או ריעותא

הציץ אליעזר כתב בסוף דבריו:

נראה ברור שכולי עלמא מודו שאינה נאמנת לומר שנתעברה באמבטי שהוא דבר דלא שכיח, ואף לא שנתעברה ע"י מזרקה, בלי **הוכחה ברורה ועדות מסייעת לדבריה**.

ונראה לענ"ד שכיום, שטיפולי הפוריות מתבצעים במרפאות או בבתי חולים, ויש רישום רפואי מסודר על כל פרט ופרט, תהיה נאמנות לאשה בטענתה גם לדעת הציץ אליעזר, כאשר תביא הוכחה ברורה לדבריה ממסמכים רפואיים רשמיים שנתעברה בהפריה חוץ גופית. ומאידיך גיסא, אם לא יהיו לה מסמכים המאשרים את דבריה יש ריעותא בטענתה ואינה נאמנת, שהרי בדרך כלל בהליך הפריה חוץ גופית מסודר אמור להיות תיעוד רפואי המעיד על כך. וכפי שכתב לי ידידי רבי משה שטרנבוך, בתאריך י' אדר תשע"ה (ונדפס לאחר מכן בשו"ת תשובות והנהגות ח"ז סימן קנא), ומובא בספרי רץ כצבי - פוריות (ח"א סימן יב פרק ו):

לכבוד ידידנו המפורסם לתהילה בספריו ובנדיבות לבו ה"ה הרב צבי רייזמן שליט"א.

אחדשה"ט, בידדות.

קיבלתי מכתבו, ושמחתי לשמוע ממנו אחרי הפסקת זמן רב. ואבוא בקיצור להשיב על שאלותיו.

אודות שאלתו באשה מעוברת שבעלה אומר על העובר שלא נתעברה ממנו (שהדין הוא שנאמן וכדנפסק בשו"ע אבן העזר סי' ד סע' כט), ורק האשה טוענת שאף שהאמת כדברי הבעל שלא נתעברה מבעלה, מ"מ הוולד אינו ממזר כיון שלא נתעברה מאדם זר ע"י מעשה ביאה אלא שעשתה הפריה חוץ גופית מזרע אדם זר (והיינו לשיטת הגר"מ פיינשטיין דס"ל דאשת איש שנתעברה מזרע אדם זר שלא ע"י ביאה אין הוולד ממזר), ועל זה שואל אם האשה נאמנת להכשיר הוולד.

הנה כפי הידוע המציאות הוא שכל אשה שעושה הפריה יש לה מסמכים רפואיים שמאשרים זאת, ועל כן אם האשה טוענת שנתעברה בהפריה חוץ גופית, ואין לה שום מסמך שמאשר כדבריה, הוא קרוב לוודאי שדבריה שקר, ואין לה נאמנות להכשיר הוולד.

אך כאשר היא מביאה מסמכים רפואיים מתאימים ניתן לצרף ולסמוך על כך בתורת ודאי, כפי שכתב הגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סימן רמב) שהרופאים חוששים לאבד את פרנסתם ונזהרים באופן מיוחד שלא לשקר בדיווח על טיפולי הפוריות, משום שניתן בקלות לגלות את האמת:

זהו גם כן מילתא דעבידא לאיגלויי, דבזמנינו אפשר לגלות בבדיקות גנטיות מאיזה זרע וביצית נוצר, ולכן נזהרים היטב המעבדה והרופא שלא לרמות או לטעות. ואף שזהו דבר רחוק שילכו לעשות בבדיקות גנטיות לולד לברר מיהו אביו ואמו, מ"מ כיון שיודעים שאם יתברר שטעה יפסיד לעולם מעמדו

ופרנסתו לשמש כרופא, בוודאי מפחד טובא אפילו מחשש רחוק שיתגלה שטעה. ולכן כל זמן שלא שמענו ערעור, אנו מחזיקים הרופא שלא ירמה או יטעה, כיון שעבידא לאיגלווי. ולכן כשיש לנו חשש קטן שמא עדיין יכול להיות שאירע איזה טעות, **הרי זה רק גילוי מילתא בעלמא.**

ולכך ניתן לסמוך על המסמכים הרפואיים שאכן בוצעה הפרייה זו.

כיוצא בזה כתבו הדיונים הרב אהרן כץ [אב"ד], הרב אריאל אדרי והרב ישי בוכריס בפסק דין בית הדין הרבני באשקלון (תיק 1014621/1) בנדון אשה שטענה לאחר מות בעלה שילדיהם המשותפים אינם מבעלה אלא מתרומת זרע, והביאה אסמכתאות לדבריה ממסמכים רפואיים:

נראה שבצוות שלם של רופאים, אחיות ואנשי מעבדה המטפלים בהפרייה, יש לומר בפשטות שחזקה לא מרעי אנפשייהו, ובפרט שכל צעד מתועד וחתום על ידי הרופא המטפל, נראה ברור שאין לחוש ולא מרעי אנפשייהו. והוי מילתא דעבידא לאיגלווי.

לאור האמור, כתב הרב דרעי בפסק הדין, כי מאחר ובפני בית הדין הוצגו המסמכים הרפואיים המאשרים את הליך הפונדקאות, ו"יש רגליים לדבר - מסמכים רפואיים מהימנים התומכים בכל דבריה", וכמו כן "בעלה לא זו בלבד שאינו מכחישה, אלא ידע והסכים לכך, ולשם כך פרש ממנה ג' חודשים" - האשה נאמנת לומר שנתעברה מהביצית מופרית [יצויין כי בפסק הדין הרב דרעי סמך על דברי האשה גם ללא המסמכים]. והם הם הדברים שנתבארו לעיל, שניתן להסתמך על מסמכים המאשרים השתלת ביצית מופרית ברחם הפונדקאית כ"עדות" שהדבר אכן אירע, היות והדברים ניתנים לבדיקה - והרופאים "לא מרעי נפשייהו" לשקר, כדי לא לאבד את פרנסתם.

זאת ועוד, גם אם נקבל כדבר ודאי את השתלת הביצית המופרית ברחמה של האשה, עדיין יש חשש שמא במקביל התעברה האשה מבעלה באופן טבעי. ולכך ודאי האיש והאשה מחוייבים לפרוש למשך שלושה חודשים זה מזו לפני ואחרי ההפרייה, בכדי שלא תתעבר מבעלה, וכפי שציין הרב דרעי בנדון דידן שבני הזוג מעידים על כך שפרשו זה מזה ג' חודשים בזמן הליך הפונדקאות. ואכן, יש להם נאמנות על כך, כפי שכתב הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ג סימן צח אות ו):

אם הבעל והאשה אומרים שפירשו זה מזו מג' חדשים שלפני ההזרעה עד ג' חדשים לאחר ההזרעה, מהיכי תיתי נחשוד בהם שלא התנהגו כדין.

כשרות הוולד לבוא בקהל ויחוסו

מלבד האמור לעיל, יש לדון האם כשם שהנולד מביאת אשת איש וגבר זר הוא ממזר, כך גם בהליך פונדקאות הנעשה ברחמה של אשת איש יש חשש ממזרות. בספרנו **רץ כצבי - פוריות חלק א** (פרקי מבוא פרק ה) הבאנו את מחלוקת הפוסקים בגדר פסול ממזרות, וממה נובע הפסול, ונפקא מינה לקביעת יחוס הנולד מהזרעה או הפריה חוץ גופית של אדם עם איסור ערוה. רבי משה פיינשטיין חידש בשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ג סימן י) הלכה למעשה כי פסול הממזרות נובע בשל **איסור הכרת אם הייתה ביאה**, ולא בשל יצירת ולד ע"י חייבי כריתות. לכן לדעתו אם לא הייתה ביאת איסור, אלא הוולד נוצר כתוצאה מהזרעה או הפריה חוץ גופית של זרע אדם פלוני עם אשה האסורה עליו באיסור ערוה, הוולד אינו ממזר. דבריו נכתבו במענה לשאלה בנדון "אשה שזרק הרופא במעיה זרע של איש אחר, אם נאסרה לבעלה, ואם יש איזה חשש בהוולד". ורבי משה השיב:

הוולד הוא כשר, **שגם ממזרות הוא רק כשהיה על ידי ביאה**. ואף שהוולד ממזר אף באופן שדיבוקם נכרים זה בזו, שלא עברו על האיסור משום שהיו אנוסים, מכל מקום היה זה דרך ביאה שהוא זנות. אבל בנתעברה על ידי שנכנס הזרע של אחר במעיה באמבטי שנוצר בגמרא (חגיגה יד, ב), וכהא דעושין הרופאים בזמננו, אינו ממזר, ואף שהיה זרע של אחד מקרוביה כגון מאביה וחמיה ואחיה. וכידוע שבן סירא נולד כן, ומפורש בט"ז (יו"ד סימן קצה ס"ק ז) וכן בב"ח (שם) שהביא מהגהת סמ"ק בשם רבינו פרץ דכיון דאין כאן ביאת איסור הוולד כשר לגמרי אפילו תתעבר משכבת זרע של אחר, כי הלא בן סירא כשר היה, וכן משמע בבית שמואל (אבן העזר ס"ק י) ובחלקת מחוקק (שם ס"ק ח).

רבי משה הוסיף להוכיח זאת בתשובה אחרת (אגרות משה אבן העזר ח"ב סימן יא), מכך שהרי גם נשים שאינן יכולות ללדת [עקרה ואיילונית או מי שנבעלה בביאה שלא כדרכה] אסורות באיסור ערוה, ומכאן שאיסור ערוה תלוי בביאת איסור ולא בעצם העובדה שוולד נוצר מביאה של איסור ערוה, שהרי גם באשה איילונית יש איסור ערוה ואף על פי שאינה יכולה ללדת:

הנה עצם הדין הוא דבר ברור ופשוט, **שאיסורי עריות הם במעשה הביאה** ואינו משום הזרע שיולידו מזה, דלכן אין שום חילוק באיסורים בין ראויה להוליד ובין אינה ראויה להוליד כעקרה ואיילונית, כי הדין הוא **שלא שייך כלל האיסור לעניין הולדה מזה** אלא שהוא **איסור על הביאה בכל אופן שהוא** אף בעקרה ואיילונית ואף בשלא כדרכה.

ומכאן מסקנתו:

ומכיון שהאיסור הוא על מעשה הביאה לא שייך האיסור על זריקת זרע לגוף האשה שלא בביאה, לא בעריות דקורבה ולא בערוה דאשת איש. וממילא ליכא ממזרות, שהוא רק מצד מעשה הביאה, שרק בזה נאמר בקרא באיסור אשת איש.

הרי לנו שיטתו של האגרות משה, שפסול ממזרות אינו נובע בגלל **יצירת** וולד מאיש ואשה האסורים זה על זה באיסור ערוה, אלא מחמת **ביאת האיסור**. ולכן וולד שנוצר כתוצאה מהזרעה [והוא הדין הפריה חוץ גופית] עם ערוה אינו ממזר, היות ולא הייתה ביאת איסור.

וכן הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ח אבן העזר סימן כא) נקט כדברי האגרות משה, ובסוף דבריו כתב:

זכורני כי זה כעשרים שנה, בהיותי ביחד בבית הדין הגדול ירושלים עם עמיתיי הגרי"ש אלישיב והגר"ב זולטי, דיברנו בזה, והיה פשוט לכולנו שגם אם קיבלה האשה זרע מאיש אחר וילדה שאין הוולד ממזר, מכיון שאין כאן ביאת איסור. **וכן עיקר להלכה ולמעשה.**

נמצאנו למדים, שבנוסף לרבי משה פיינשטיין שנקט לדינא שהוולד הנוצר כתוצאה מהזרעה או הפריה חוץ גופית של אדם עם איסור ערוה, אינו ממזר, גם הגר"ב ז'ולטי, הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף הכריעו כן הלכה למעשה.

מן העבר השני, האדמו"ר רבי יואל מסאטמר כתב תשובה ארוכה ומנומקת (קובץ המאור, אב תשכ"ד) שבה חלק על רבי משה בכל תוקף, והוכיח שפסול הממזרות אינו מחמת ביאת איסור שסופה יצירת וולד ממזר, אלא זהו פסול מחמת **עצם מעשה הכנסת הזרע** של איש זר ברחמה של אשת איש, על אף שלא היה כלל מעשה ביאה. והוכחתו מפירוש הרמב"ן על הפסוק (ויקרא יח, כ) "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה", וז"ל:

ואפשר שאמר **לזרע** להזכיר טעם האיסור, **כי לא יוודע הזרע למי הוא ויבוא מזה תועבות גדולות ורעות לשניהם**. ולא הזכיר זה בעונש (שם כ, יח), כי אפילו הערה בה ולא הוציא זרע יתחייב, ולכך אמר (במדבר ה, יג) ושכב איש אותה שכבת זרע **כי בעבור הזרע תהיה קנאתו**. וכן בשפחה חרופה (שם יט, כ) הזכיר שכבת זרע, כי האיסור בעבור שיוליד זרע מן השפחה.

האדמו"ר מסאטמר הוסיף:

אם כן מבואר בזה **דעיקר האיסור הוא הזרע שמכניס בה, לא הביאה**. וכעין זה כתב הרא"ה ז"ל בספר החינוך (מצוה לה) בלאו דלא תנאף וז"ל, משרשי

מצוה זו כדי שיתיישב ישוב העולם כאשר חפץ השם, והשם ב"ה רצה שיהיו כל עולמו עושים פירותיהם כל אחד ואחד למינהו, ולא שיתערבו מין במין אחר. וכן רצה שיהיה זרע האנשים ידוע של מי הוא, ולא יתערבו זה עם זה. יעוי"ש שהאר"ך. וכתב אחר כך שטעם איסור הקרובים שאסרה התורה"ק הכל עיקר סיבת הניאוף, שלא יכירו בני אדם קרובותיהם.

הרמב"ן וספר החינוך סוברים בטעם איסור ניאוף שבורא עולם רצה שכל אדם ידע מי אביו, ולא יתערבו זרע האנשים זה בזה - דבר העלול להביא "תועבות גדולות ורעות". ומכאן למד האדמו"ר מסאטמר כי איסור הממזרות הוא **בהכנסת הזרע ברחמה של אשת איש** [או אשה האסורה על בעל הזרע באיסור ערוה] בניגוד לדעת האגרות משה.

האדמו"ר מסאטמר סיים בדבריו הנוקבים:

נמצא **לדינא**, המביאים זרע של איש אחר לתוך אשת איש עוברים על איסורי עריות של איסורי כריתות ר"ל, והאשה נאסרת על בעלה, **והוולד ממזר**. השי"ת ירחם על עמו ישראל שישתקע הדבר ולא יעלה על לב אדם מישראל לדבר מתועב כזה, להרבות טומאה וממזרות וערבוביא כל כך בישראל, וברוב רחמיו וחסדיו ית"ש יצילינו ממכשולות נוראות כאלה, רחמנא ליצלן.

גם הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה תנינא ב-ג סימן קכד) הכריע שיש להחמיר ולחשוש לממזרות בהזרעה מלאכותית, מכיון שאיסור ממזרות נובע מעצם העובדה שהוולד נולד מאב ואם שאסורים זה על זה:

עניין ממזרות **לא תליא כלל בביאת איסור**, כי איסור ממזרות תלוי **בהכנסת זרע אסור**. וכמו כן בהזרעה מלאכותית, אע"ג דליכא כלל שום ביאה, **העניין של ממזרות לא תלוי כלל בביאת איסור** אלא **בזה שהוולד מורכב ונוצר משני גופים מחולקים, דלא תפסי בהו קידושין ואסורה עליו משום ערוה**... ואפילו בלא שום ביאה כלל, כגון שנתעברה אשת איש באמבטי, או על ידי הזרעה מלאכותית מזרע של איש אחר, כיון שיצירת הוולד הוא מאיש ואשה שהתורה עשאן כשני מינים נקרא ממזר. ואף שידוע אני דמכח קושיות ופירוקים אי אפשר לברר הלכה חמורה זו, מ"מ כל כוונתי רק לומר דלדעת התוספות (יבמות טז, ב ד"ה קסבר) **קרוב לוודאי שהוולד ממזר**, וממילא אי אפשר לסמוך לקולא על דברי רבינו פרץ.

מחלוקת זו הייתה בנדון הזרעה מלאכותית, ולא בנדון הפריה חוץ גופית שעוד לא הייתה שכיחה בזמנם. לאור זאת כתבנו בספרנו **רץ כצבי** (שם אות ה), כי נראה **שבהפריה מלאכותית** גם לדעת האדמו"ר מסאטמר שיסוד פסול הממזרות הוא מעשה האיסור של "הזרע שמכניס בה", יש לחלק בין הזרעה מלאכותית, הנחשבת למעשה איסור של

הכנסת זרע לרחמה של אשת איש ובשל כך הוולד ממזר, ובין הפריה חוץ גופית אשר לכאורה אינה נחשבת למעשה איסור של הכנסת זרע, שהרי אינו מכניס זרע זר לגופה של האשה אלא ביצית שהופרתה מחוץ לגוף האשה [במעבדה], והוולד אינו נחשב כממזר.

סברא זו הובאה להלכה גם בפסק הדין של הרב דרעי:

נדון דידן קיל טפי מהזרעה מלאכותית, שהרי שם מזריקים בהזרקה ישירה לתוך רחמה של אשת איש זרעו של איש זר, מה שאין כן לגבי אשת איש פונדקאית שאין מחדירים לרחמה את הזרע עצמו אלא ביצית שהופרתה מזרע בעלה של בעלת הביצית, ולמעשה היא מקבלת לתוך רחמה "ביצית" ולא זרע. ואכן הרוואה יראה בגוף תשובת כל הפוסקים המחמירים שלא דיברו אלא **בהטלת זרע של ממש לתוך רחמה של אשת איש**, וגם כל הראיות שהביאו לדבריהם אינן עניין כלל להחדרת ביצית אלא בהטלת זרע של ממש. ועל כן ברור לענ"ד שהבן שלפנינו כשר הוא לבוא בקהל, וכל המערער אחריו הרי הוא כמטיל מום בקדשים שלא כדין.

ונראה לענ"ד, כי גם לדעת הגרש"ז אויערבך בנדון דידן אין חשש ממזרות מחמת יצירת "ולד המורכב משני גופים מחולקים דלא תפסי בהו קידושין ואסורה עליו משום ערוה", שהרי הוולד נולד מזרע ומביצית של בעל ואשתו. ואף שיש פוסקים הסבורים שבמקרה זה הפונדקאית היא האם [כפי שיבואר **להלן**], ואם כן הוולד מתייחס ל"אב" ול"אם" [הפונדקאית] האסורים זה על זה - מכל מקום, הוולד ודאי אינו "מורכב משני גופים האסורים זה על זה", ויתכן איפוא, שגם לדעת הגרש"ז בנדון זה אין חשש ממזרות, וצ"ע.

פונדקאות באשת איש - יחוס הוולד

בהפריית ביצית זרע של בני זוג נמנו וגמרו כל פוסקי הדור האחרון שהוולד מתייחס אחר בני הזוג, כפי שהבאנו בספרנו **רץ כצבי - פוריות** (שם, סוף פרק ג) מדבריו של הגר"ש ואזנר במכתבו לעמותת בוני עולם:

על פי התורה יחוס הילדים הנ"ל להוריהם כבנו ובתו לכל דבר, ומקיימים בזה מצות פרו ורבו, וכן דעת הגאון בעל מנחת יצחק (ח"א סי' נ) ושאר גדולי האחרונים, וח"ו להוציא לעז עליהם.

על מכתב זה חתמו גם הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף. לפיכך, בנדון דידן, אין ספק שבעל הזרע הוא **האב**.

אולם השאלה מי היא **האם** בפונדקאות - בעלת הביצית או הפונדקאית שנשאה את הוולד ברחמה בהריון וילדה אותו - לא הוכרעה עד עצם היום הזה. דעות הפוסקים

בנדון הובאו בספרנו **רץ כצבי - פוריות (שם, סוף פרק ד)**, וּבִיְתֵר הַרְחֵבָה בִּסְפָרְנוּ **רץ כצבי - פוריות (ח"ב סימן ח)**, ונחזור עליהם בקצרה:

- לדעת הגר"ע יוסף [על פי דבריו של הגרש"מ עמאר] ולדעת הגר"מ בראנדסדורפר - **בעלת הביצית היא האם.**
- לדעת הציץ אליעזר, הגר"מ אליהו והגרמ"מ שפרן - **האשה היולדת היא האם.**
- לדעת הגרש"ז אויערבך והגר"ש וואזנר אין הכרע בדבר, ומידי ספק לא יצאנו, ולכן הם נותרו **בספק ששתי הנשים הן האמהות** [אמנם, מתשובה של הגר"ש וואזנר, אשר התפרסמה לאחר פטירתו בשו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן רלו) עולה לכאורה כי דעתו שהיולדת היא האם, וראה ברץ כצבי פוריות חלק ב סימן ג אות יב משא ומתן עם ידידי רבי שמואל אליעזר שטרן אודות תשובה זו].
- לדעת הגר"ש אלישיב וכן נראה דעת הגר"ע יוסף [מתשובות שהשיב בכת"י] מעיקר הדין **בעלת הביצית היא האם ולחומרא יש לחשוש גם ליולדת.**
- והגר"מ שטרנבוך נוטה לומר, כי **שתי הנשים הן אמהות מדין ודאי.**

מעיון במקורות הדברים שהובאו בהרחבה בספרנו **רץ כצבי**, נראה כי הדיון ההלכתי בסוגיית יחוס הנולדים מתרומת ביצית ופונדקאות לא הוכרע **בראיות** מוחלטות. ופסקי ההלכה נאמרו רובם ככולם **בסברה**. רבים הם הפוסקים הסבורים כי **הספק** מי אמו של הוולד נותר על מקומו, ולא ניתן להגיע בזה לכלל הכרעה ודאית.

לפיכך, גם בנדון דידן, לא ניתן להכריע מי היא **הָאֵם** - בעלת הביצית או הפונדקאית, ולכן **למעשה יש להחמיר שגם בעלת הביצית וגם היולדת הם האימהות**, והוולד אסור בקרובות שניהן.

הנהגת הָאֵם בעלת הביצית עם בנה בדיני איסור יחוד חיבוק ונישוק

בסיום פסק הדין של הרב דרעי, נכתבה פסקה שברצוני לדון בה. לאור המחלוקת בין הפוסקים מי היא **הָאֵם**, מתעוררות שאלות חמורות הלכה ולמעשה, כיצד צריכה בעלת הביצית שמגדלת אותו בביתה לנהוג בנוגע לאיסור יחוד וכן חיבוק ונישוק, שכן יש פוסקים הסבורים שהוא אינו בנה כי הפונדקאית היא האם, ויתכן איפוא שעליה להחמיר בזה מספק. כמובן שבמישור המעשי קשה לה מאוד להיזהר בדינים אלו. שהרי בדרך כלל הבן שנולד אינו יודע שהורתו ולידתו מפונדקאית, וכאשר "אמו" תימנע מלחבקו ומלנשקו, וכשיגדל תיזהר לא להתייחד עמו, הדבר יפגע בתהליך הבריאה של גדילתו בבית הוריו, הדברים פשוטים, ואין צורך להכביר מילים בעניין.

בנדון זה, לאחר שקבע הרב דרעי כי "חזרו כולם להורות דמידי דספיקא לא נפקא",

כתב:

ובפרט שבלאו הכי כבר הכירו בה במוסדות המדינה וגם נרשמה כאמו בכל המסמכים הרשמיים, ותנוח דעתה בזה לסמוך על דברי הפוסקים הסוברים שהיא אמו מבלי להרהר אחריהם, ותגדל את הבן כבנה לכל דבר ועניין. ואולם חרף כל האמור, יש לנו לאסור את הבן שלפנינו בקרובות האשה הפונדקאית ובעלת הביצית.

החלטה זו, שמוותר לבעלת הביצית לגדל את הבן "כבנה לכל דבר ועניין" בהסתמכות על דברי הפוסקים הסוברים כן, למרות שלמעשה אנו **מחמירים** לאסור את הוולד גם בקרובות הפונדקאית, ללא כל מקור, טעונה בירור. לפנינו מחלוקת בין גדולי הפוסקים מי היא אמו של הוולד, **שלא הוכרעה**, ובמקרה זה לכאורה יש לנהוג לפי הכלל ההלכתי המפורש בדברי הרמ"א (חושן משפט סי' כה סע' ב):

כל היכא דאיכא ספיקא דדינא אין מוציאין ממון מיד המוחזק. ואם הוא בהוראת איסור והיתר, והוא דבר איסור דאורייתא, ילך לחומרא, ואי דבר דרבנן, ילך אחר המייל.

ובשולחן ערוך (אבן העזר סי' כב סע' א) נפסק: "אסור להתייחד עם ערוה מהעריות, בין זקנה בין ילדה, שדבר זה גורם לגלות ערוה". וכתב הבית שמואל (ס"ק א) כי לדעת התוספות והטור איסור יחוד הוא **מהתורה**, ולדעת הרמב"ם **מדרבנן**. והמגיד משנה (איסורי ביאה פכ"ב ה"ב) נקט שגם הרמב"ם סבר "דייחוד עריות מן התורה". ואם כן, כשם שבית הדין הכריע **מספק להחמיר** ולאסור את הוולד גם בקרובות הפונדקאית היולדת, לכאורה גם בעלת הביצית צריכה להחמיר באיסור יחוד מהתורה [לדעת רוב הראשונים], שמה הפונדקאית היא האם וממילא הילד אינו בנה.

והנה החזון איש (יורה דעה סי' קנ סע' א) כתב על דברי הרמ"א הנ"ל חידוש להלכה:

הא דאמר [הרמ"א] דבשל תורה הלך אחר המחמיר, אינו אלא בשאין אחד מהם רבו, אבל אחד מן החכמים הוא רבו הלך אחריו אף להקל. ומקרי רבו כל שהוא קרוב לו ושומע שמועותיו תמיד ברוב המצוות. ובזה אם יש שני חכמים קרובים לו רשות בידו להחזיק בהוראותיו של אחד מהם ולהחזיקו כרבו. והיינו דאמרין הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה, והיינו להחזיקם כרבו, ולהלך אחריהם תמיד בין לקולא בין לחומרא.

ומבואר בדבריו, שאם בני המשפחה נשמעים להוראותיו של רב מובהק "ברוב המצוות", אזי גם כאשר יש מחלוקת הפוסקים בדין דאורייתא וההכרעה נשארה בספק, מותר להם לנהוג כהכרעת רבם **לקולא**. ולפי זה, גם בנדון דידן, אם לבעלת הביצית יש "רב" שהיא נשמעת להוראותיו תמיד ברוב המצוות, ולפי דעת אותו רב ללא כל ספק היא הָאֵם, מותר לה לנהוג על פי הוראה זו גם באיסור יחוד דאורייתא, ולגדל את הבן "כבנה לכל דבר ועניין".

אמנם יש לציין, כי בקובץ משנת יוסף (גליון יג, סימן יב) נשאל הגר"ע יוסף מה דעתו על חידושו של החזון האיש, והשיב: "ודברי החזון איש הנ"ל אינם להלכה רק לפלפולא בעלמא" ובתשובה נוספת, השיב "אין להקל כלל נגד כללי הוראה של הפוסקים".

איסור יחוד בילד מאומץ

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סימן מ פרק כא) נשאל:

אם יש היתר לאשה המגדלת ומאמצת לה בן, לדור עמו גם בגדלותו מעת שימלאו לו תשע שנים ויום אחד. ואותו הדבר להיפך, אם מותר לאיש המגדל לו בת לדור ולהתייחד עמה גם מעת מלאות לה שלוש שנים ויום אחד. והבעיה היא רצינית לאור המצב כיום, שרבים המה המאמצים בן או בת מיום שנולדו או קרוב לזה. וקשה מאד להיזהר מזה, שהבעל לא יעדר תמיד מהבית או מהעיר וכן האשה. ועל פי רוב, הרי המאומצים לא יודעים שהיא לא אמו והוא לא אביו, ונזהרים מלגלות להם זאת עד שיגדלו. ואם כן הרי בוודאי שאי אפשר להיזהר מייחוד איתם, דתיכף ירגישו מזה. ואותה הבעיה ישנה גם לעניין חיבוק ונישוק איתם מתוך יחס אבהותי ואמהותי.

בתשובתו הציע הציץ אליעזר "כמה צדדי היתר בכדי ללמד זכות על ישראל" להתיר להורים המאמצים להתייחד עם ילדיהם המאומצים, בכדי "לא לסגור הדרך לפני ילדים אומללים שלא יהא להם דורש ומבקש מבתים שיחנכו אותם שם על ברכי התורה והמסורה", ובתנאי שנלקחו לאימוץ בטרם הגיעו לגיל איסור יחוד [מפאת אריכות הדברים לא נפרטם, ואי"ה נשנה פרק זה בעתיד]. וכך גם נקט להלכה בשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ד סימן סד). ודעתם, גם בנדון דידן, יהיה מותר לבעלת הביצית להתייחד עם "בנה" של הפונדקאית המאומץ אצלה.

אלא שלמעשה, רבים חלקו על ההיתר ל"הורים" מאמצים להתייחד עם ילדיהם המאומצים, וכפי שכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן קמ) "דאין להתיר בבן ובת המאומצים וכדעת גדולי התורה ופוסקי דורינו ושלפנינו". וכן נקטו להלכה הגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן רח אות ח; ח"ו סימן קצו), והגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן שלא). ובקובץ מקור בהלכה (ח"א עמ' ק) התפרסם מכתב ובו "אזהרה" שאין להתיר יחוד עם ילדים מאומצים, ועליו חתמו בין השאר: הגאון מטשעבין, רבי זלמן סורוצקין (אב"ד לוצק), רבי עזרא עטייה (ראש ישיבת פורת יוסף), רבי בנימין מנדלזון (אב"ד קוממיות), ורבי יעקב ישראל קנייבסקי (הסטייפלר).

לסיום פרק זה אזכיר את המבואר בהרחבה ב**ספרנו רץ כצבי - פוריות** (ח"ב סימן ח) על השפעת הרחם המלאכותי על היחוס בתרומת ביצית, כי ביום שבו "יוולד" תינוק שלא גדל מעולם ברחם של אם אנושית אלא במעבדה, לאחר הפריית ביצית

וזרע, וכי יעלה על לב מאן דהו להסתפק מה ייחוסו, ולחשוב שהוא מיוחס אחרי האינקובטור... פשוט לכל בר בי רב, שמאחר ולפנינו אשה אחת בלבד, נותנת הביצית, שהיא היחידה ששותפה ביצירת הוולד, והמשך התהליך, דהיינו ההריון, נעשה באמצעים מלאכותיים, הרי שאין כלל ספק למי לייחס את הוולד, ובוודאי שבעלת הביצית היא האם, ואז תוכל **בוודאות** לגדל את ה"בן" כבנה לכל דבר ועניין.

פונדקאות רק מפנויה או גם מאשת איש

בנדון דיין, בני הזוג עשו את הליך הפונדקאות באמצעות אשת איש על פי הוראת רב. בנדון זה, ראוי להזכיר את מחלוקת פוסקי הדור האחרון, בשאלה העקרונית - האם הליך פונדקאות מותר על פי ההלכה, וכבר הרחבנו את היריעה על כך בספרנו **רץ כצבי - פוריות** (ח"א, פרקי מבוא פרק ד). והדיון בדעת המתירים, האם להעדיף פונדקאות מיהודיה או מנכריה - וגם על כך הרחבנו את היריעה בספרנו **רץ כצבי - פוריות** (ח"ב סימן א).

והנה **בספרנו** (ח"א שם אות יג) הבאנו את דברי הגרז"נ גולדברג, שנקט כי עיקר החשש בתרומת ביצית או בפונדקאות הוא הפגיעה במעמד הילד כאשר זהות אמו אינה ברורה. ולכן סבר שאם יודעים מי היא תורמת הביצית, אע"פ שלהלכה לא הוכרע מי היא האם, אין כל סיבה לאסור את תרומת הביציות והפונדקאות. כי ממה נפשך, או היולדת נחשבת לאם או בעלת הביצית היא האם, וחוסר ההכרעה אינו מעכב, במידה ויהיה רישום ופיקוח מוסמך מטעם השלטונות אשר ימנע ממנו נישואין עם קרובותיהן של שתי האימהות [ואמנם עדיין צ"ע מה יהיה הדין לעניין כיבוד אב ואם וירושה, מי למעשה נחשבת אמו].

הרב גולדברג הוסיף, כי תרומת ביצית אפשר לקבל רק מאשה פנויה, וכן **פונדקאות מותרת רק כשהפונדקאית פנויה**, שכן יש פוסקים הסוברים שאם הפונדקאית נשואה, או לחלופין בתרומת ביצית מאשה נשואה - הוולד מתייחס אחר הפונדקאית או תורמת הביצית, ואז יש חשש ממזרות בוולד, שהרי האדמו"ר מסאטמר פסק שגם ערבוב זרע עם ביצית מאשת איש, ללא ביאת איסור, יוצר ממזרות. ואף שלדעת האגרות משה אין איסור ממזרות בלא ביאת איסור, אך ההורים כבר לא יכולים להסתמך על דעה של פוסק מסוים ולומר שלפי רב פלוני הילד מתייחס אחר היולדת או הילד אינו ממזר וניתן לקבל תרומת ביצית מאשה נשואה, כי זה עלול לפגוע בילד, מאחר וקיימות שיטות אחרות שהוולד ממזר, ובשל כך יכולתו של הוולד להתחתן בעתיד כאחד האדם מוטלת בספק.

ונראה לענ"ד כי דברים אלו, שיש משקל רב לזהירות שלא לפגוע בעתידו של הילד "להתחתן כאחד האדם" כתוצאה מכך, שלמרות שניתן להתירו לבוא בקהל, מאידך, יש פוסקים אחרים המטילים בכך ספק, והדבר עלול לגרום לו קשיים להינשא -

נכונים גם לאחר פסק הדין של הרב דרעי, **שהכריע** שבפונדקאות מנשואה אין כל חשש ממזרות אפילו לדעת הפוסקים הסוברים שיש ממזרות בהזרעה מלאכותית כמבואר לעיל, היות ומי עָרַב לנו שבעתיד לא יקומו מערערים על החילוק בין הזרעה מלאכותית להפריה חוץ גופית [שנתבאר שם], ויטילו ספק בכשרותו של ילד זה לבוא בקהל. ולכן, ברור איפוא, שלא ראוי לפנות להליך פונדקאות עם אשה נשואה, מחשש זה של פגיעה בעתידו של הילד "להתחתן כאחד האדם".

סברא נוספת לאסור פונדקאית נשואה הובאה בשו"ת מראה הבזק (ח"ט סימן מב בהערה 22) בשם הרב יעקב אריאל, רבה הראשי של רמת גן, שהורה בשיחה בעל פה [ביום כ"ו בכסלו תשע"ג] שאין לאשה נשואה להיות פונדקאית, מחמת הדין שאסור לשאת מעוברת ומינקת חברו (יבמות מב, א; שו"ע אבן העזר סי' יג סע' יא). וממילא פונדקאית נשואה תצטרך לפרוש מבעלה. כלומר, לדעת הרב יעקב אריאל, כשם שחז"ל אסרו על מעוברת ומינקת להינשא לכתחילה לאדם אחר, כך גם הפונדקאית המעוברת מֵאַחַר אסורה לבעלה, ולכן יש לאסור עליה את תהליך הפונדקאות. וכן דעת הציץ אליעזר (ח"ג סי' כז פ"ד) שכתב כן לגבי הזרעה מלאכותית, מאחר שהאשה צריכה לפרוש מבעלה בימי העיבור וההנקה".

יש להזכיר שבמדינת ישראל חוקק חוק "הסכמים לנשיאת עוברים; אישור הסכם ומעמד היילוד" בשנת תשנ"ו, שעל פיו פונדקאות מתאפשרת רק כאשר "הפונדקאית אינה נשואה", וכפועל יוצא מכך כמעט אין בישראל נשים נשואות המשמשות כפונדקאית. יחד עם זאת המחוקק קבע ש"ועדת האישורים רשאית לאשר התקשרות עם אם נושאת שהיא אשה נשואה, אם הוכח להנחת דעתה כי לא עלה בידי ההורים המיועדים, במאמץ סביר, להתקשר בהסכם לנשיאת עוברים עם אם נושאת שאינה נשואה".

בהקשר זה אזכיר את מכתבו של הראשון לציון, רבי שלמה עמאר, משנת תשס"ו, המובא בספרנו **רץ כצבי - פוריות** (ח"א, פרק מבוא, פרק ה אות ו) המתיר פונדקאות באשה נשואה לאחר שלבני הזוג לא היו אמצעים כספיים לשכור פונדקאית רווקה, ואשה נשואה הסכימה לשמש "פונדקאית" בהתנדבות. על כך כתב הרב עמאר:

בדבר השאלה של בני הזוג נ"י אשר כתבו לי אם מותר להם להשתמש באם פונדקאית נשואה, כי לא מצאו אשה שאינה נשואה שתסכים לזה... וזאת אחרי שהם נשואים זה לזה בחופה וקידושין כדת משה וישראל קרוב ל"ג שנים, והאשה עברה ניתוחים רבים וטיפולי פריון קשים ביותר... ושאלתי אם שייך למצוא פונדקאית רווקה, והשיבו שזה כרוך בסכום עתק שאין הם יכולים לעמוד בו. ומצאו זוג שמוכנים בחינם... והנה בדינים אלו יש מחלוקת הלכתית בין חכמי הדור, ודעת מרן הראשון לציון גדול הפוסקים רבינו עובדיה יוסף (שליט"א)

שהוולד מתייחס אחר בעלת הביצית, ולפי זה בנידון זה הולד יתייחס להורים אלו. ומצד לשים העובר במעיה של אשה נשואה, ידועה המחלוקת בעניין הפריה מלאכותית, אך כאן ההפריה מתבצעת במעבדה ושמים במעיה עובר ולא זרע מאיש אחר, וע"כ נלענ"ד להתיר. ושאלתי את מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף (שליט"א), שהוא מהמחמירים בהפריה מלאכותית, והסכים להתיר בזה מפני הדחק והמצב המיוחד. וע"כ יש להתיר בענין זה, ואין ללמוד מזה כלל לשאר דינים, ועוד צריך שהדבר יעשה בפיקוח מלא מתחילה ועד סיום הפעולה.

לאחר מכן, במכתב נוסף שנכתב עבור הוועדה שטיפלה בחוק הפונדקאות, הבהיר הרב עמאר כי היה מדובר ב**היתר חריג** ואין ללמוד ממנו למקרים אחרים:

לכבוד הוועדה לפונדקאות, השלום והברכה. נודע לי שהגיע לידכם המכתב שכתבתי בעניין פונדקאית נשואה, למשפחת פלוני, וברצוני להדגיש שכבר כתבתי באותו המכתב **שאין ללמוד מהיתר זה לשאר השאלות של פונדקאית שהיא נשואה**, אלא יש לדון בכל מקרה לגופו ולפסוק לפי עניינו, שכבר נודע שכל שינוי קל בעובדות יכול להביא לשינויים חדים וחזקים בפסק הדין.

סוף דבר

נאמנות פונדקאית נשואה - פונדקאית נשואה נאמנת כאשר היא טוענת שנתעברה בהפריה חוץ גופית, ויש מסמכים רפואיים המאשרים את דבריה.

כשרות הוולד - גם לדעת המחמירים לאסור הזרעה מלאכותית, היות ובהפריה חוץ גופית לא מוחדר זרע לרחם אלא ביצית מופרית, הוולד כשר לבוא בקהל ואין חשש ממזרות.

יחוס הוולד - בעל הזרע הוא אביו של הוולד. לגבי האם, נחלקו הפוסקים מי האם - בעלת הביצית או הפונדקאית. בפסק הדין של הרב דרעי הוולד נאסר בקרובות שתיהן, אולם נקבע כי בעלת הביצית תוכל לנהוג כאמו לכל דבר. ונתבאר לעיל כי לפי הרמ"א בספק דאורייתא עליה להחמיר, ולדעת החזון איש אם רב מובהק של בני הזוג פסק להם שבעלת הביצית היא האם מותר להם לנהוג כדבריו. וכן נתבאר דבריו על פי דברי הציץ אליעזר והאגרות משה שיש להקל בילדים מאומצים בני יחוד וחיבוק ונישוק, אך המנחת יצחק, שבט הלוי, תשובות והנהגות, הגאון מטשעבין, רבי זלמן סורוצקין, רבי עזרא עטייה, רבי בנימין מנדלזון ורבי יעקב ישראל קנייבסקי, חלקו על היתר זה.

פונדקאות באשת איש - גם לדעת המתירים את תהליך הפונדקאות, לכתחילה עדיף לעשותו עם אשה פנויה, כדי שהוולד יהיה כשר לבוא בקהל ללא כל פקפוק. בשעת הדחק הרב עמאר התיר במקרה מסוים פונדקאות באשה נשואה, אך כתב במפורש שאין ללמוד מדבריו היתר למקרים אחרים.